

Jakso 5: Väkivalta ja päihteet – kysy, kuule ja anna tilaa kertoa

Kun puhutaan päihteistä ja väkivallasta, valitettavan usein väkivalta nähdään yksinomaan sen päihdeongelman seurauksena ja keskitetään tuki ja apu päihteiden käytön lopettamiseen. Naiset kuitenkin kertovat ja kokevat, että näin toimittaessa saatetaan hoitaa enemmän sitä oiretta eli sitä päihdeongelmaa, kuin varsinaista syytä. Lisäksi silloin kun puhutaan päihteistä väkivallan syynä, me ohitetaan se koko väkivaltaongelma ja väkivallan kokijan kokemus jää täysin huomioimatta, mikä lisää kynnystä hakea apua sitten myöhemmässäkin vaiheessa.

Kuuntelet podcastia Kokonaiset. Minä olen yhdessä kokoNainen -hankkeen koordinaattori Maiju ja tässä jaksossa väkivallan teemoista keskustelemassa myös projektityöntekijä Tiina.

-Monesti kun puhutaan naisten päihteiden käytöstä niin siihen liitetään oleellisena osana myös väkivallan kysymykset ja hirveän helposti ajatellaan, että se on semmoinen automaatio mikä siihen liittyy. Oikeasti meidän ei voitaisi työntekijöinä eikä ylipäänsäkään ihmisinä ajatella niin, että me selitetään väkivaltaa päihteillä ja päihtymyksellä. Mutta toisaalta eikö niin, että meidän hankkeen naisetkin tekee itse sitä aika paljon?

-Joo kyllä, eli monestihan kuulee sanottavan että ”se oli sellainen tilanne, kun kaikki oltiin päihtyneitä” tai että se ”kuuluu siihen”. Ei ehkä sitä omaa toimintaa ja käyttäytymistä pystytä siinä hetkessä kontrolloimaan. Mutta eihän se päihde voi missään tapauksessa olla sellainen selittävä asia. Puhumattakaan siitä, että se olisi tekijä, joka tekisi sen väkivallan hyväksyttävämmäksi. Väkivalta on väkivaltaa ja sitä ei voi selitellä sellaisilla asioilla eikä hyväksyä missään tapauksessa.

-Niin, kyllähän me tiedetään se tosiasia, että päihteet lisäävät sekä riskiä käyttää väkivaltaa että riskiä joutua väkivallan uhriksi. Mutta aika usein ei nähdä sitä näkökulmaa, esimerkiksi juuri naisten päihteiden käytössä, että ne päihteet saattavat itse asiassa olla se syy, millä niitä väkivallan kokemuksia yritetään peittää ja millä yritetään niitä jollakin tavalla lääkitä ja kestää. Ehkä nykyään jo vähän enemmän ollaan tultu tietoiseksi siitä, mutta varsinkin aiemmin se selityskaava oli hyvin usein se, että päihteet ovat sen väkivallan syy. Ja sitten toisaalta se varmaan selittää ehkä myös sitä, että jos ajatellaan että päihteet ovat sen väkivallan syy, niin sitten kun työskennellään naisten kanssa, se automaattisesti johtaa sellaiseen ajatuskehään, että jos päihteet saadaan poistettua niin myös väkivalta poistuu, mutta niinhän se ei ole.

-Kyllä. Joskushan me ollaan käytetty sitäkin sanontaa, että on tavallaan vääränlainen nainen ja vääränlainen uhri niin että se väkivalta ilman muuta kuuluisi siihen. Mutta tosiasia on se, että monesti juuri se väkivalta on saattanut olla elämässä jo ennen sitä päihdettä. Kuten sanoit, se vammojen ja traumausten hoitaminen niillä päihteillä voi olla myös tavallista. Aika paljonhan me ollaan omassa työssä huomattu, että se menee meidän asiakkaitten kanssa ainakin niin päin.

-Viittasit siihen vääränlainen uhri, vääränlainen nainen -termistöön niin siihenhän myös liittyy nimenomaan semmoinen kaksinkertaisen stigman ajatus. Se, että päihteiden käyttö tekee sinusta normista poikkeavan naisen, mutta sitten toisaalta et myöskään ole sellainen hyväksyttävä väkivallan uhri, koska siinä sun omassa käyttäytymisessä ja omassa toiminnassa on niin paljon sellaisia elementtejä, että et myöskään istu ehkä siihen perinteiseen väkivallan uhri –mielikuvaan, mikä ihmisillä on.

Päihteitä käyttävillä naisilla ne tilanteet saattavat olla sellaisia, että saatetaan käyttäytyä hyvinkin uhmakkaasti auttajia tai työntekijöitä kohtaan. Se sitten vaikuttaa myös varmaan siihen, miten työntekijä

suhtautuu naiseen, jos työntekijä ei ymmärrä sitä, että sellainen käytös usein kuuluu siihen problematiikkaan, kun päihteet ja väkivalta yhdistyy. Ja sitten tietysti yksi näkökulma, missä tulee helposti se, että päihteitä käyttävä nainen ei jotenkin sovi uhrikuvaan, on se, että he ovat monesti esimerkiksi olleet pitkään yhdessä väkivallantekijän kanssa, saattavat palata useita kertoja yhteen ja saattavat käyttää yhdessä päihteitä. Jos työntekijä ei ole tietoinen niistä taustoista ja mekanismeista, jotka liittyvät väkivallasta ja päihteistä toipumiseen, niin helposti se sitten työntekijän näkökulmasta vaikuttaa siltä, että ihminen ei haluaakaan ottaa apua vastaan.

-Kyllä ja tietysti on muistettava sekin, että kun työntekijänä keskustellaan ja otetaan tätä asiaa puheeksi - ja se on tosiaan asia, jota täytyy ehdottomasti kysyä - on annettava tilaa siihen puhumiseen. Se on niin sensitiivinen ja herkkä asia, ettei se välttämättä viidennellä tai kuudennellakaan kerralla vielä tule avatuksi niin että pystyisi lähteä puhumaan siitä.

Myös sillä näkökulmalla se keskustelun käyminen, kysyminen ja puhuminen, ettei rooliteta naista sellaiseksi, että ajatellaan että nainen olisi aina uhri, koska myös nainen voi olla se väkivallan tekijä, ihan samalla tavalla olla siellä toimijapuolella. Täytyy tavallaan antaa tilaa siihen, että väkivallasta yleensäkin voi puhua ja tällaisista asioista voi puhua, olipa sitten tekijä tai uhri.

-Kyllä, varsinkin naisten kohdalla uhriposition asettaminen tulee aika helposti ja luonnostaan, ja sitten ehkä unohdetaan nimenomaan väkivallan puheeksi otossa se puoli, että tosiaan nainen voi yhtä lailla olla väkivallan tekijä ja tarvitsee siihen apua. Ja jotenkin ajattelisin, että se voi olla ammattilaisille ehkä vielä hankalampi tilanne käsitellä tai ottaa se asia esille.

Mietin vielä tuota, kun sanoit että otetaan puheeksi, niin tähän on varmaan aika vahvasti myös semmoinen koulukuntakysymys jotenkin, että osa painottaa vahvasti sellaista, että pitää olla jotenkin tosi herkkä tämän aiheen kanssa. Itse ajattelen niin, että hyvä tapa ottaa asia puheeksi ja nostaa esille päihteitä käyttävien naisten kanssa, on kysyä väkivallasta suoraan. Se, että kysytään suoraan ei tarkoita sitä, että oltaisiin jotenkin töykeitä, mentäisiin jotenkin tosi herkille alueille tai että puhuttaisiin asiasta jotenkin tosi raakasti.

Mun mielestä meidän työntekijöinä pitää pystyä puhumaan väkivallasta väkivaltana. Pitää pystyä käyttämään oikeita sanoja, koska jos me hirveästi itse hyssytellään ja puhutaan esimerkiksi turvallisuuden tunteesta tai kysytään, että tunnetko sä olosi turvalliseksi, niin ensimmäinen kysymys on se, että mitä se kysymys oikeastaan edes tarkoittaa? Jos elät esimerkiksi päihdemaailmassa ja sinulta kysytään, että tunnetko olosi turvalliseksi, niin se on aika semmoinen yläkäsitteen höttökysymys.

Kyllä mä ajattelen, että työntekijöiden pitää pystyä puhumaan väkivallasta väkivaltana, mutta se mikä on myös työntekijöiden vastuu, on avata sitä, mitä se väkivalta on. Tavallaan ei riitä se, että kysytään "oletko kokenut väkivaltaa, kyllä vai ei". Koska nainen ei välttämättä hahmota yhtään, saattaa olla tosi raakoja väkivallan kokemuksia, mutta hän ei koe kokeneensa väkivaltaa. Saattaa olla jotain itse luotuja sääntöjä kuten "en ole kokenut väkivaltaa koska minua ei ole koskaan lyöty kasvoihin" tai "en ole kokenut väkivaltaa, koska siitä ei jää jälkeä" tai tällaisia asioita. Työntekijöiden velvollisuus on mun mielestä sanottaa siinä puheeksiottovaiheessa, että mitä se väkivalta voi olla. Mä ehdottomasti kuulun siihen joukkoon, jonka mielestä asiasta pitää puhua suoraan, kiertelemättä ja kaartelematta, vaikka se onkin herkkä aihe ja voi toki aiheuttaa naisessa vastareaktion, jossa nainen ehdottomasti kieltää, että olisi kokenut väkivaltaa. Siitä huolimatta ajattelen jotenkin niin, että siitä jää kuitenkin muistijälki ja ajatus siitä, että väkivalta on väärin. Muistijälki, että multa halutaan kysyä, olenko kokenut jotain sellaista, mikä on minua kohtaan väärin. Minä ajattelen, että se on tervehdyttävä ja voimaannuttava kokemus, vaikka se sillä hetkellä saattaa tuntua pahalta siitä naisesta.

-Joo ehdottomasti minäkin ajattelen niin. Silloin, jos käytetään semmoisia epämääräisiä sanoja, kuten turvallisuus, niin silloinhan me vähän kuin ohitetaan tämä asia. Harvahan sitä alkaa purkamaan, että turvallisuus on minusta nyt sitä, tätä ja tuota. Vaan juuri se, että kysytään ihan suoraan sitä, että onko ollut väkivaltaa. Itse ihan käyn ne asiat läpi, että mitä on fyysinen väkivalta, henkinen väkivalta, rajoittaminen tai taloudellinen väkivalta. Se, että joku esittää suoran kysymyksen, joka antaa luvan siitä asiasta puhua, on ensiarvoisen tärkeää. Sehän on sitten oma valinta, että kertooko vai ei, mutta juuri niin kuin sanoit, että kun joku on kiinnostunut minusta ja kysyy multa ihan oikeasti tätä asiaa, niin se on todella tärkeää. Voi tosiaan olla, että ehkä seuraavalla tai sitä seuraavalla tapaamisella se asia avautuu enemmän. Juuri se, että sinulla on lupa kertoa minulle tämä. Ja myös työntekijänä se, että minä kestan tämän. Vaatiihan se myös työntekijältä sitä, että tämän asian kanssa pitää tulla sinuiksi, että pystyy ottamaan sen vastaan. Se ei saa olla sellainen kysymys, että jutellaan kaikesta muusta, mutta tästä me ei voida puhua.

-Olet ihan oikeassa. Mun mielestä toi oli tosi hyvä pointti, kun sanoit, että se on sitten naisen valinta, että kertooko hän sinulle vai eikö kerro. Työntekijän pitäisi myös muistaa ymmärtää se, että naisen päätöstä täytyy kunnioittaa. Vaikka työntekijänä kuinka näkisi, että ihan varmasti siellä on jotain, mutta jos se nainen päättää siinä hetkessä sanoa sinulle, että en ole kokenut väkivaltaa, niin silloin pitää kunnioittaa sitä, että hän ei halua tässä kohtaa sitä avata. Mutta sitten myös se, että me ei voida työntekijänä mennä myöskään siihen ansaan, että mä kysyin siltä kerran ja se sanoi ei, niin sitten ei oteta tätä aihetta enää ikinä puheeksi. Työntekijällä on kuitenkin velvollisuus ottaa sitä aihetta useammin puheeksi. Ja sitten se, mikä tuli vielä mieleen tuosta puheestasi, että työntekijän pitää kestää ottaa vastaan se, mitä nainen kertoo. Sullahan on työntekijänä kokemus siitä, että kun nainen on kertonut sulle tämmöisestä väkivaltatapauksesta ja palannut suhteeseen, niin sen lisäksi että hän koki hirveää syyllisyyttä siitä, että palasi takaisin niin hänellä oli kuitenkin myös semmoinen huoli siitä, mitä sinä hänestä nyt työntekijänä ajattelet, kun hän palasi tähän suhteeseen. Tulee siis myös se huoli siitä, että no mitähän tuo työntekijä nyt musta ajattelee, kun tein näin.

-Kyllä ja juuri se, että minunhan on hyväksyttävä se asia ja toimittava niin, että saadaan mahdollisimman turvallinen siitä jatkosuhteesta. Näitä tilanteita on ollut, että väkivaltaa on ollut parisuhteessa, mutta kuitenkin on halu olla yhdessä. Sitten työntekijänä lähtee antamaan niitä eväitä, että miten tässä sitten voidaan edetä niin, että nämä tilanteet ei toistuisi. Esimerkiksi ihan se, että tehdään turvasuunnitelmia ja tehdään konkreettiseksi, että jos se tilanne tulee niin miten kannattaa toimia.

-Niin, tuo oli hyvä kun sanoit, että voidaan tehdä turvasuunnitelmia ja muuta, koska se kuuluu oleellisena asiana juuri tähän, kun työskennellään päihkeitä käyttävien naisten kanssa. Kun eihän se väkivaltatyö ole kuitenkaan sitä pelkkää kokemusten avaamista ja keskustelua, vaan fakta on se, että naisten elämä menee koko ajan eteenpäin. Se elämä jatkuu ja jos siellä on niitä väkivallan uhkatilanteita, niin sitten myös se, että pitää pystyä ratkomaan niitä työntekijöitten kanssa ja keksiä ihan konkreettisia apuvälineitä, joilla tilannetta voi tukea. Voi olla esimerkiksi soittokoodeja, että ei avata ovea ilman tietynlaista soittoa. Myös tuo, kun sanoit, että on työntekijänä hyväksyttävä ja kestettävä se, että vaikka palataan siihen suhteeseen, niin ei voi tehdä sitä päätöstä toisen puolesta. On hyvä ymmärtää, että hirveän helposti meiltä odotetaan ylipäättänsä yhteiskunnassa sellaista kauhean vahvaa toimijuutta ja sitä, että sitten on rohkea, kun lähtee siitä suhteesta ja odotetaan ihan valtavaa vastuunottoa. Me kaikki kuitenkin tiedetään, että väkivaltaisesta suhteesta pois lähteminen on ensinnäkin ihan hirvittävän vaikeata ja kun siihen vielä liittyy se päihdeproblematiikka niin ihmisellä on aika vähäiset voimavarat suhteessa siihen, minkälaista toimijuutta ja toimintaa häneltä odotetaan. Se ristiriita on aika suuri ja ei ole välttämättä kykyä tai mahdollisuutta tehdä niitä päätöksiä.

Haluaisin tähän loppuun vielä sanoa, että mekin usein meidän työotteessamme puhumme siitä, kuinka

työntekijän vastuulla on sanoittaa sitä, että väkivalta ei ole mikään päihteiden käytön automaattinen syy tai seuraus, vaan että se on väärin, liittyy siihen päihteet tai ei. Ja mä ajattelen, että jos me ajatellaan niin, että me pidetään päihteitä edes osittain sen väkivallan syynä, niin se on aika vaarallinen ajatusmalli, koska sen avulla me samalla yritetään väistää sitä vastuuta ja oikeuttaa väkivaltaa päihteillä.

Kokonaiset, tarvitaan joku, joka tulee avuksi